Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)

den 21 mars 2013*

”Direktiv 2003/55/EG — Den inre marknaden för naturgas — Direktiv 93/13/EEG — Artikel 1.2 och artiklarna 3–5 — Avtal mellan näringsidkare och konsumenter — Allmänna villkor — Oskäliga villkor — Näringsidkarens ensidiga ändring av priset för tjänsten — Hänvisning till tvingande lagstiftning som utarbetats för en annan kategori konsumenter — Huruvida direktiv 93/13 är tillämpligt — Krav på att villkoren ska vara klart och begripligt formulerade och transparenta”

I mål C-92/11,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Bundesgerichtshof (Tyskland) genom beslut av den 9 februari 2011, som inkom till domstolen den 28 februari 2011, i målet

RWE Vertrieb AG

mot

Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV,

meddelar

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden A. Tizzano samt domarna A. Borg Barthet, M. Ilešič, M. Safjan (referent) och M. Berger,

generaladvokat: V. Trstenjak,

justitiesekreterare: handläggaren K. Malacek,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 28 juni 2012,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— RWE Vertrieb AG, genom P. Rosin, J. Schütze och A. von Graevenitz, Rechtsanwälte,

— Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV, genom P. Wassermann, Rechtsanwalt,

— Tysklands regering, genom T. Henze och J. Kemper, båda i egenskap av ombud,

— Belgiens regering, genom T. Materne och J.-C. Halleux, båda i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: tyska.

— Europeiska kommissionen, genom M. Owsiany-Hornung och S. Grünheid, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 13 september 2012 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av dels artiklarna 1.2, 3 och 5 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169) samt punkterna 1 j och 2 b andra stycket i bilagan till det direktivet, dels artikel 3.3 och bilaga A b och c i Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/55/EG av den 26 juni 2003 om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas och om upphävande av direktiv 98/30/EG (EUT L 176, s. 57).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan RWE Vertrieb AG (nedan kallat RWE) och Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen e.V. (konsumentorganisationen) angående RWE:s användning av påstått oskäliga villkor i konsumentavtal.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

Direktiv 93/13

3 I trettonde skälet i direktiv 93/10 anges följande:

”Sådana författningsföreskrifter hos medlemsstaterna som direkt eller indirekt reglerar villkoren för konsumentavtal antas inte innehålla oskäliga villkor. Därför förefaller det inte nödvändigt att villkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter och principer eller bestämmelser i internationella konventioner som medlemsstaterna eller gemenskapen har tillträtt underkastas bestämmelserna i detta direktiv. I det avseendet omfattar uttrycket ’bindande författningsföreskrifter’ i artikel 1.2 även regler som enligt lagstiftningen gäller mellan de avtalsslutande parterna om inget annat har avtalats.”

4 I tjugonde skälet i samma direktiv anges följande:

”… konsumenten skall ha en reell möjlighet att granska alla villkoren. I tveksamma fall skall den för konsumenten mest gynnsamma tolkningen gälla.”

5 I artikel 1.2 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”Avtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter samt bestämmelser eller principer i internationella konventioner som medlemsstaterna eller gemenskapen har tillträtt, särskilt inom transportområdet, är inte underkastade bestämmelserna i detta direktiv.”

6 I artikel 3 i samma direktiv föreskrivs följande:

”1. Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

2. Det skall alltid anses att ett avtalsvillkor inte har varit föremål för individuell förhandling om det har utarbetats i förväg och konsumenten därför inte har haft möjlighet att påverka villkorets innehåll; detta gäller särskilt i samband med i förväg formulerade standardavtal.

Den omständigheten att vissa delar av ett villkor eller ett särskilt villkor har varit föremål för individuell förhandling utesluter inte att denna artikel tillämpas på resten av avtalet, om en samlad bedömning av avtalet leder till slutsatsen att det likväl rör sig om ett i förväg formulerat standardavtal.

Om en näringsidkare hävdar att ett standardvillkor har varit föremål för individuell förhandling, har han bevisbördan för sitt påstående.

3. Bilagan innehåller en vägledande, inte uttömmande lista på villkor som kan anses oskäliga."

7 Artikel 4.1 i direktivet har följande lydelse:

"… frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt [skall] bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av."

8 Artikel 5 i direktivet har följande lydelse:

"I avtal där alla eller vissa villkor som erbjuds konsumenten är i skriftlig form skall dessa villkor alltid vara klart och begripligt formulerade. Vid tveksamhet om ett avtalsvillkors innebörd skall den för konsumenten mest gynnsamma tolkningen gälla. …"

9 I bilagan till direktiv 93/13 anges de villkor som avses i artikel 3.3 i direktivet:

"1. Avtalsvillkor vars mål eller konsekvens är

…

i) att oåterkalleligen binda konsumenten vid villkor som denne inte haft någon verklig möjlighet att ta del av innan avtalet ingicks,

j) att tillåta näringsidkaren att ensidigt ändra villkoren utan något giltigt skäl som anges i avtalet,

…

l) att ange att varans pris skall fastställas vid leveransen eller tillåta att näringsidkaren höjer priset utan att konsumenten i båda fallen har en motsvarande rätt att frånträda avtalet om det slutliga priset är för högt i förhållande till det pris som överenskoms när avtalet ingicks,

…

2. Räckvidd för … j och l

…

b) …

Punkt j hindrar inte heller att en näringsidkare förbehåller sig rätten att ensidigt ändra villkoren i ett avtal som har träffats på obestämd tid, förutsatt att han förpliktas att underrätta konsumenten med rimligt varsel och att denne kan säga upp avtalet.

...

d) Vad som sägs i punkt 1 hindrar inte lagliga prisindexeringsklausuler, under förutsättning att riktlinjerna för prissvängningarna beskrivs tydligt.”

Direktiv 2003/55

10 Artikel 3.3 i direktiv 2003/55 har följande lydelse:

”Medlemsstaterna skall vidta lämpliga åtgärder för att skydda slutförbrukare och för att garantera ett starkt konsumentskydd, och de skall särskilt se till att utsatta förbrukare får tillräckligt skydd, inbegripet lämpliga åtgärder för att hjälpa dem att undvika att få sina leveranser avstängda. Medlemsstaterna får i detta sammanhang vidta lämpliga åtgärder för att skydda kunder i avlägsna områden som är anslutna till gassystemet. Medlemsstaterna får i detta syfte utse en anvisad gasleverantör för kunder som är anslutna till gassystemet. De skall garantera en hög konsumentskyddsnivå, särskilt i form av klara och begripliga allmänna avtalsvillkor, allmän information och mekanismer för tvistlösning. Medlemsstaterna skall se till att berättigade kunder i praktiken kan byta till en ny leverantör. Åtminstone när det gäller hushållskunder skall dessa åtgärder omfatta dem som anges i bilaga A.”

11 Bilaga A till direktiv 2003/55, som avser konsumentskyddsåtgärder, har följande lydelse:

”Om inte annat följer av gemenskapslagstiftningen om konsumentskydd, särskilt Europaparlamentets och rådets direktiv 97/7/EG [av den 20 maj 1997 om konsumentskydd vid distansavtal (EGT L 144, s. 19)] och direktiv 93/13 …, skall åtgärderna i artikel 3 tillförsäkra kunderna följande:

a) ...

Villkoren skall vara skäliga och kända på förhand. Information om dem bör under alla omständigheter ges innan avtalet ingås eller bekräftas. Om avtal ingås genom en mellanhand skall ovannämnda upplysningar också tillhandahållas innan avtalet ingås.

b) Underrättelse i god tid om varje avsikt att ändra avtalsvillkoren och i samband med denna information underrättelse om att de har rätt att frånträda avtalet. Tjänsteleverantörerna skall underrätta sina kunder direkt om varje avgiftshöjning, vid lämplig tidpunkt som inte infaller senare än en normal faktureringsperiod efter det att höjningen trätt i kraft. Medlemsstaterna skall se till att kunder har möjlighet att frånträda avtal om de inte godtar de nya villkor som gasleverantören meddelat.

c) Klar och tydlig information om priser, tariffer och standardvillkor för tillgång till och utnyttjande av gastjänster.

d) ... De allmänna villkoren skall vara skäliga, klara och begripliga. De skall meddelas på ett klart och lättbegripligt språk. Kunderna skall skyddas mot oskäliga och vilseledande försäljningsmetoder.

…”

Tysk rätt

12 I 1 § punkterna 1 och 2 i den tyska förordningen om allmänna villkor för gasförsörjning för tariffkunder (Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Gasversorgung von Tarifkunden) (nedan kallad AVBGasV), som var tillämplig under den tidsperiod som är relevant i målet vid den nationella domstolen, anges följande:

”1) De allmänna villkoren, enligt vilka gasleverantörerna … är skyldiga att ansluta alla till sina distributionsnät och leverera gas enligt allmänt giltiga tariffer, återfinns i 2–34 §§ i denna förordning. Dessa villkor utgör en del av leveransavtalet.

2) Kunder i den mening som avses i denna lag är tariffkunder.”

13 I 4 § punkterna 1 och 2 AVBGasV anges följande:

”1) Gasleverantörsföretaget ska tillhandahålla gas enligt gällande tariffer och villkor. Värmevärdet med dess variationsbredd som följer av företagets produktions- och köpvillkor samt gasens aktuella vilotryck som motsvarar kundens gasförsörjning följer allmänna tariffer.

2) Ändringar av allmänna tariffer och villkor träder i kraft först efter det att de offentliggjorts.

…”

14 I 32 § punkterna 1 och 2 AVBGasV föreskrivs följande:

”1) Avtalet ska löpa tills endera parten säger upp det. Uppsägningstiden är en månad räknad från slutet av kalendermånaden …

2) Om de allmänna tarifferna ändras eller om gasleverantörsföretaget ändrar sina allmänna villkor inom ramen för denna förordning, har kunden rätt att säga upp avtalet, med en uppsägningstid på två veckor räknad från slutet av den kalendermånad som följer efter offentliggörandet.

…”

15 I 307 § i den tyska civillagen (Bürgerliches Gesetzbuch) (nedan kallad BGB) föreskrivs följande:

”1) Bestämmelser i allmänna avtalsvillkor saknar verkan om de oskäligen missgynnar leverantörernas avtalspart på ett sätt som strider mot tro och heder. En bestämmelse kan även vara oskäligt missgynnande om den inte är klar och begriplig.

2) Vid tvivel ska en bestämmelse anses missgynna en avtalspart på ett oskäligt sätt

1. när bestämmelsen strider mot den grundläggande målsättningen med den lagstiftning som bestämmelsen avviker från, eller

2. när bestämmelsen begränsar de huvudsakliga rättigheter och skyldigheter som följer av avtalet med den följden att avtalets genomförande är hotat.

3) Punkterna 1 och 2 samt 308 och 309 §§ är enbart tillämpliga på bestämmelser i allmänna försäljningsvillkor genom vilka undantagsbestämmelser eller bestämmelser som kompletterar lagstiftningen avtalas. Andra bestämmelser kan vara ogiltiga enligt punkt 1 andra meningen jämförd med punkt 1 första meningen.”

16 I 310 § punkt 2 BGB anges följande:

”308 och 309 §§ är inte tillämpliga på avtal som el-, gas-, fjärrvärme- och vattenleverantörer ingår med användare om leverans av elenergi, gas, fjärrvärme eller vatten genom försörjningsnätet, såvida inte leveransvillkoren till nackdel för användarna avviker från de allmänna villkoren för leverans av elenergi, gas, fjärrvärme och vatten till tariffkunder. Första meningen ska i tillämpliga delar tillämpas på avtal om omhändertagande av avloppsvatten.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

17 RWE, som är ett gasleverantörsföretag, har inom ramen för den allmänna avtalsfriheten ingått avtal om leverans av naturgas med konsumenter (specialkundavtal). Utöver möjligheten att ingå sådana avtal är RWE och övriga gasleverantörer enligt nationella bestämmelser skyldiga att ingå avtal med konsumenter där standardtariffer tillämpas (tariffkundavtal).

18 I de allmänna villkor som införts i de specialkundavtal som är i fråga i förevarande mål återfanns klausuler om ändring av gaspriset. I nämnda villkor hänvisades till bestämmelser i den nationella lagstiftningen eller till standardvillkor som motsvarade den lagstiftningen, eftersom lagstiftningen i fråga inte var tillämplig på de avtalen utan endast omfattade tariffkundavtal. Nämnda lagstiftning gjorde det möjligt för leverantören att ensidigt besluta om att ändra gaspriset utan att ange skälen och villkoren för samt omfattningen av ändringen. Enligt samma lagstiftning var leverantören emellertid skyldig att upplysa kunderna om ändringen, och kunderna gavs rätt att i förekommande fall säga upp avtalet.

19 Under perioden 1 januari 2003–1 oktober 2005 höjde RWE gaspriserna fyra gånger. Under denna tidsperiod hade de kunder som är i fråga i målet vid den nationella domstolen ingen möjlighet att byta gasleverantör.

20 Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen e.V. begärde för nämnda kunders räkning att RWE skulle återbetala de belopp som kunderna hade betalat till bolaget som motsvarade prisökningen.

21 Landgericht Dortmund biföll yrkandet om återbetalning av ett belopp på 16 128,63 euro jämte ränta. Oberlandesgericht ogillade RWE:s överklagande.

22 RWE överklagade Oberlandesgerichts avgörande. Bundesgerichtshof anser att utgången i målet vid den nationella domstolen beror på tolkningen av de relevanta unionsrättsliga bestämmelserna.

23 Mot denna bakgrund beslutade Bundesgerichtshof att vilandeförklara målet och att ställa följande frågor till domstolen:

”1) Ska artikel 1.2 i … direktiv 93/13 … tolkas så, att direktivets bestämmelser inte gäller avtalsvillkor om prisändringar i gasleveransavtal med konsumenter som inte omfattas av den allmänna leveransplikten utan förses med gas inom ramen för den allmänna avtalsfriheten (specialkunder), när de lagbestämmelser som gäller för tariffkunder inom ramen för den allmänna anslutnings- och leveransplikten har förts in oförändrade i avtalsvillkoren för specialkunderna?

2) Ska artiklarna 3 och 5 i … direktiv 93/13 … jämförda med punkterna 1 j och 2 b andra [stycket] i bilagan till direktivet samt artikel 3.3 jämförd med punkt b och/eller c i bilaga A till … direktiv 2003/55 … , i tillämpliga delar, tolkas så, att avtalsvillkor om prisändringar i avtal om leverans av naturgas med specialkunder uppfyller kraven på att vara klart och begripligt formulerade och/eller tillräckligt transparenta, när skälen och villkoren för samt omfattningen av

en prisändring inte återges där, men gasleverantören däremot garanterar kunderna att underrätta dem om varje prishöjning med rimligt varsel och kunderna har rätt att säga upp avtalet om de inte godtar de ändrade villkoren?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

24 Den nationella domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artikel 1.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att direktivets bestämmelser inte gäller de allmänna avtalsvillkoren i avtal som ingås mellan en näringsidkare och en konsument, när dessa villkor motsvarar en bestämmelse i nationell lagstiftning som är tillämplig på en annan avtalskategori och när dessa villkor inte omfattas av den nationella lagstiftningen i fråga.

25 Domstolen erinrar om att det följer av artikel 1.2 i direktiv 93/13 att avtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter inte är underkastade bestämmelserna i direktivet.

26 Såsom följer av trettonde skälet i direktiv 93/13 omfattar undantaget i artikel 1.2 i det direktivet villkor som avspeglar bestämmelser i den nationella lagstiftningen som gäller mellan avtalsparterna oberoende av deras val eller de villkor enligt lagstiftningen som automatiskt är tillämpliga, det vill säga villkor som enligt lagstiftningen gäller mellan parterna om inget annat har avtalats.

27 Vidare har de avtalsvillkor som avspeglar bestämmelser i den nationella lagstiftningen som avser en viss avtalskategori undantagits från direktivets tillämpningsområde. Det gäller inte endast i de fall där det avtal som parterna ingått omfattas av denna avtalskategori, utan även vad beträffar andra avtal som omfattas av tillämpningsområdet för nämnda lagstiftning enligt en nationell bestämmelse.

28 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 47 i sitt förslag till avgörande motiveras detta undantag från tillämpningen av direktiv 93/13 av att det får antas att den nationella lagstiftaren, i de fall som avses i punkterna 26 och 27 ovan, har sett till att det finns en balans mellan avtalsparternas rättigheter och skyldigheter vad gäller vissa avtal.

29 Detta resonemang kan emellertid inte överföras på villkor i ett annat slags avtal än dem som avses i punkt 27 i förevarande dom. Vid ett sådant förhållande har den nationella lagstiftaren nämligen beslutat att utesluta nämnda avtal från tillämpningsområdet för de bestämmelser som avser andra avtalskategorier. Ett eventuellt önskemål från parternas sida om att bestämmelsernas tillämpningsområde ska utsträckas till att omfatta ett annat slags avtal kan inte likställas med den nationella lagstiftarens strävan efter balans mellan avtalsparternas rättigheter och skyldigheter.

30 Dessutom skulle det konsumentskydd som införts genom detta direktiv äventyras om det var möjligt att undanta avtalsvillkor från tillämpningen av direktiv 93/13 endast av det skälet att avtalsvillkoren återger nationella författningsföreskrifter som inte är tillämpliga på det avtal som parterna ingått eller som hänför sig till sådana bestämmelser.

31 Om så vore fallet skulle en näringsidkare utan svårighet kunna undslippa skälighetskontrollen av avtalsvillkor som inte förhandlats fram individuellt med en konsument, genom att utforma villkoren i de avtalen på samma sätt som de villkor som föreskrivs i den nationella lagstiftningen för vissa avtalskategorier. De rättigheter och skyldigheter som uppkommer till följd av ett avtal som utformats på det sättet leder emellertid inte nödvändigtvis till att det föreligger en sådan balans som den som den nationella lagstiftaren har velat inrätta för avtal som omfattas av lagstiftningen på området.

32 I förevarande fall, vilket framgår av handlingarna i det nationella målet, föreskrevs leverantörens rätt att ensidigt ändra gaspriserna utan att ange skälen och villkoren för samt omfattningen av prisändringarna i den nationella lagstiftningen, nämligen i AVBGasV. Den lagen var inte tillämplig på de specialkundavtal avseende leverans av naturgas som RWE ingått med konsumenter inom ramen för den allmänna avtalsfriheten.

33 Den tyska lagstiftaren har således valt att undanta specialkundavtal från tillämpningsområdet för AVBGasV.

34 Förbudet mot sådana särskilda villkor som avses i 308 och 309 §§ BGB är enligt 310 § punkt 2 i samma lag inte tillämpligt på avtal som gasleverantörer ingår med specialkunder, i den mån leveransvillkoren inte avviker, till nackdel för användarna, från de allmänna villkoren för leverans av gas till tariffkunder. Detta förhållande föranleder emellertid inte någon annan bedömning än den som gjorts ovan.

35 Nämnda specialkundavtal omfattas nämligen av 307 § BGB, där det föreskrivs att bestämmelser i allmänna avtalsvillkor saknar verkan om de oskäligen missgynnar leverantörernas avtalspart på ett sätt som strider mot tro och heder. En bestämmelse kan även vara oskäligt missgynnande om den inte är klar och begriplig.

36 307 § BGB motsvarar artikel 3 i direktiv 93/13, vilken utgör en grundläggande bestämmelse inom ramen för det konsumentskydd som införts genom direktivet i fråga.

37 Domstolen finner, i likhet med generaladvokaten i punkt 56 i hennes förslag till avgörande, att det av det ovanstående följer att den tyska lagstiftaren medvetet har underlåtit att låta specialkundavtal omfattas av tillämpningsområdet för den nationella lagstiftning som reglerar innehållet i avtalsvillkoren för leverans av gas.

38 Vid ett sådant förhållande är det enligt artikel 1.2 i direktiv 93/13 inte uteslutet att det direktivet är tillämpligt på sådana avtalsvillkor som dem som återfinns i de aktuella specialkundavtalen.

39 Av det anförda följer att den första frågan ska besvaras enligt följande. Artikel 1.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att direktivets bestämmelser är tillämpliga på de allmänna avtalsvillkor som införlivats i avtal som ingås mellan en näringsidkare och en konsument, när dessa villkor motsvarar en bestämmelse i nationell lagstiftning som är tillämplig på en annan avtalskategori och när dessa villkor inte omfattas av den nationella lagstiftningen i fråga.

Den andra frågan

40 Den nationella domstolen har ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida artiklarna 3 och 5 i direktiv 93/13, jämförda med punkterna 1 j och 2 b andra stycket i bilagan till direktivet, samt artikel 3.3 i direktiv 2003/55, jämförd med punkt b och/eller c i bilaga A till direktivet, ska tolkas så, att ett standardvillkor genom vilket gasleverantören förbehåller sig rätten att ensidigt ändra priset för leverans av gas och av vilket skälen och villkoren för samt omfattningen av prisändringen inte framgår, är förenligt med de krav som uppställs i nämnda bestämmelser när gasleverantören garanterar kunderna att de kommer att underrättas om varje prishöjning med rimligt varsel och kunderna har rätt att säga upp avtalet om de inte godtar de ändrade villkoren.

41 Domstolen påpekar för besvarandet av denna fråga att det skyddssystem som införts genom direktiv 93/13 grundar sig på tanken att konsumenten befinner sig i underläge i förhållande till näringsidkaren, i fråga om såväl förhandlingsposition som informationsnivå, vilket medför att

konsumenten godkänner villkor som näringsidkaren har utformat i förväg, utan att kunna påverka villkorens innehåll (dom av den 15 mars 2012 i mål C-453/10, Pereničová och Perenič, punkt 27, och av den 26 april 2012 i mål C-472/10, Invitel, punkt 33).

42 Vad beträffar det underläge som konsumenten befinner sig i återfinns i artikel 3.1 i direktiv 93/13 ett förbud mot standardvillkor som i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet, till nackdel för konsumenten.

43 Vidare uppställs i artikel 5 i direktiv 93/13 ett krav på att näringsidkarna formulerar villkoren klart och begripligt. I tjugonde skälet i direktiv 93/13 preciseras att konsumenten rent faktiskt ska ha möjlighet att ta del av alla avtalsvillkor.

44 Det är nämligen av grundläggande betydelse för konsumenten att denne före ingåendet av avtalet underrättas om avtalsvillkoren och om följderna av att avtalet ingås. Det är bland annat mot bakgrund av de uppgifterna som konsumenten avgör om han eller hon vill vara bunden av de villkor som näringsidkaren utformat i förväg.

45 Unionslagstiftaren har, för övrigt, även inom ramen för direktiv 2003/55 lagt särskild vikt vid den information som ska lämnas till konsumenten, särskilt vid information som ska lämnas vad avser avtal om leverans av gas. Enligt artikel 3.3 i sistnämnda direktiv ska medlemsstaterna garantera en hög konsumentskyddsnivå, särskilt i form av klara och begripliga allmänna avtalsvillkor. Det följer härvid av punkterna a, c och d i bilaga A till direktiv 2003/55 att medlemsstaterna ska vidta åtgärder så att det säkerställs att villkoren är skäliga, klara och begripliga, att de meddelas på ett klart och lättbegripligt språk och att konsumenterna lämnas information om dem innan avtalet ingås och ges klar och begriplig information om priser, tariffer och standardvillkor. I bilagan preciseras dessutom att åtgärderna däri ska vidtas om inte annat följer av direktiv 93/13.

46 Vad beträffar ett standardvillkor som det som är i fråga i målet vid den nationella domstolen och som ger gasleverantören rätt att ensidigt ändra priset på leverans av gas, framhåller domstolen följande. Det följer såväl av punkt 2 b andra stycket och d i bilagan till direktiv 93/13 som av bilaga A under punkt b i direktiv 2003/55 att lagstiftaren anser att leverantören har ett berättigat intresse av att kunna ändra de avgifter som denne tar ut, vad gäller avtal som har träffats på obestämd tid såsom avtal om leverans av gas.

47 Ett standardvillkor som möjliggör en sådan ensidig ändring måste dock uppfylla de krav på god sed, balans i avtalsförhållandet samt klarhet och begriplighet som uppställs i dessa direktiv.

48 EU-domstolen erinrar om att det i slutändan inte ankommer på EU-domstolen utan på den nationella domstolen att göra en bedömning i det enskilda fallet av om det förhåller sig på det sättet. EU-domstolens behörighet omfattar nämligen tolkningen av bestämmelserna i direktiven samt de kriterier som den nationella domstolen kan eller ska tillämpa när den prövar ett avtalsvillkor mot bestämmelserna i direktivet, varvid det ankommer på den nationella domstolen att, med beaktande av dessa kriterier, mot bakgrund av de specifika omständigheterna i det aktuella fallet ta ställning till hur ett visst avtalsvillkor konkret ska kvalificeras (se dom av den 9 november 2010 i mål C-137/08, VB Pénzügyi Lízing, REU 2010, s. I-10847, punkt 44, och domen i det ovannämnda målet Invitel, punkt 22).

49 Vad beträffar frågan hur ett avtalsvillkor ska bedömas som ger näringsidkaren rätt att ensidigt ändra avgiften för den tillhandahållna tjänsten, har domstolen redan angett att det följer av artiklarna 3 och 5 samt punkterna 1 j och l samt 2 b och d i bilagan till direktiv 93/13 att det vid denna bedömning är av avgörande betydelse att det klargörs dels huruvida skälen till och riktlinjerna för prisändringen för tjänsten har angetts på ett transparent sätt i avtalet, så att konsumenten har

möjlighet att, utifrån klara och begripliga kriterier, förutse ändringar av priset, dels huruvida konsumenten har rätt att säga upp avtalet för det fall att det faktiskt sker en prisändring (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet Invitel, punkterna 24, 26 och 28).

50 Vad för det första beträffar informationsskyldigheten gentemot konsumenten, är det inte tillräckligt att upplysa konsumenten om skälen till och riktlinjerna för prisändringen och om rätten att säga upp avtalet genom en enkel hänvisning i de allmänna avtalsvillkoren till bestämmelser i lag eller annan författning vari parternas rättigheter och skyldigheter anges. Det är nämligen av avgörande betydelse att näringsidkaren upplyser konsumenten om innehållet i bestämmelserna i fråga (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet Invitel, punkt 29).

51 Hur mycket information som behöver lämnas kan visserligen variera beroende på omständigheterna i det enskilda fallet och på de varor och tjänster som berörs. Att man inte alls lämnar någon sådan information innan avtalet ingås kan emellertid inte kompenseras endast genom att konsumenterna under avtalets giltighetstid upplyses om prisändringen med rimligt varsel och om rätten att säga upp avtalet för det fall att de inte godtar ändringen.

52 Det följer visserligen av punkt 2 b i bilagan till direktiv 93/13 och av punkt b i bilaga A till direktiv 2003/55 att det ankommer på leverantören att underrätta konsumenten med rimligt varsel om avgiftshöjningar och om att denne kan säga upp avtalet. Utöver denna skyldighet, som föreligger för det fall att leverantören avser att faktiskt utnyttja den rätt att ändra avgifterna som den förbehållit sig, är leverantören emellertid även skyldig att informera konsumenten, klart och begripligt innan avtal ingås, om de huvudsakliga villkoren för rätten att ensidigt besluta om ändringar.

53 Dessa strikta krav på information till konsumenten, såväl vid ingåendet av ett leveransavtal som under avtalets giltighetstid, avseende näringsidkarens rätt att ensidigt ändra avtalsvillkoren har införts efter en avvägning av de båda parternas intressen. Näringsidkaren har ett berättigat intresse av att gardera sig mot ändrade förhållanden, och konsumenten har ett lika berättigat intresse dels av att få kännedom om och därmed kunna förutse de följder som en sådan ändring skulle kunna få för vederbörande i framtiden, dels av att i ett sådant fall inneha sådan information som gör det möjligt för densamme att förhålla sig på bästa möjliga sätt till den nya situationen.

54 Vad för det andra beträffar konsumentens rätt att säga upp leveransavtalet om näringsidkaren ensidigt beslutar att göra en avgiftsändring, är det – såsom generaladvokaten har angett i punkt 85 i sitt förslag till avgörande – av avgörande betydelse att konsumenten inte enbart tillerkänns en formell uppsägningsrätt, utan att denna rätt även faktiskt kan utövas på ett effektivt sätt. Så är inte fallet om konsumenten, av skäl som hänför sig till genomförandet av uppsägningsrätten eller till villkoren på den berörda marknaden, inte har någon faktisk möjlighet att byta leverantör eller om konsumenten inte informerats på lämpligt sätt och i god tid om den ändring som ska företas, varvid konsumenten fråntas möjligheten att kontrollera grunden för beräkningen av ändringen och i förekommande fall byta leverantör. Härvid ska man bland annat beakta huruvida marknaden i fråga är konkurrensutsatt, huruvida någon kostnad uppstår för konsumenten med anledning av uppsägningen av avtalet, hur lång tid som förflöt från det att information lämnades till dess att ändringarna trädde i kraft, vilken information som lämnas, hur omfattande kostnaderna är och hur lång tid som behövs för att byta leverantör.

55 Mot bakgrund av det ovanstående ska den andra frågan besvaras på följande sätt:

— Artiklarna 3 och 5 i direktiv 93/13, jämförda med artikel 3.3 i direktiv 2003/55, ska tolkas så, att vid bedömningen av om ett standardvillkor genom vilket gasleverantören förbehåller sig rätten att ändra priset för leverans av gas är förenligt med de krav på god sed, balans i avtalsförhållandet och klarhet och begriplighet som uppställs i nämnda bestämmelser är bland annat följande frågor av avgörande betydelse, nämligen

— frågan huruvida skälen till och riktlinjerna för prisändringen har angetts på ett transparent sätt i avtalet, så att konsumenten har möjlighet att, utifrån klara och begripliga kriterier, förutse eventuella ändringar av priset. Att man inte alls lämnar någon sådan information innan avtalet ingås kan i princip inte kompenseras endast genom att konsumenterna under avtalets giltighetstid upplyses om prisändringen med rimligt varsel och om rätten att säga upp avtalet för det fall att de inte godtar ändringen, och

— frågan huruvida den uppsägningsrätt som konsumenten tillerkänns faktiskt under de givna omständigheterna kan utövas på ett effektivt sätt.

— Det ankommer på den nationella domstolen att göra denna bedömning med beaktande av omständigheterna i förevarande fall, vilket innefattar samtliga villkor i de allmänna avtalsvillkoren för konsumentavtal där det omtvistade avtalsvillkoret återfinns.

Begränsning av domens rättsverkningar i tiden

56 För det fall att EU-domstolen slår fast att ett sådant villkor som det här aktuella inte uppfyller de krav som uppställs i unionsrätten, har den tyska regeringen i sitt skriftliga yttrande begärt att domstolen ska begränsa domens rättsverkningar i tiden på så sätt att den angivna tolkningen inte ska tillämpas på avgiftsändringar före den dag då domen meddelas. RWE, som har framställt en liknande begäran i sitt skriftliga yttrande, anser att domens rättsverkningar bör skjutas upp med 20 månader så att berörda företag och den nationella lagstiftaren ges möjlighet att vidta åtgärder med anledning av domen.

57 Den tyska regeringen och RWE har framhållit de allvarliga ekonomiska följder som skulle kunna drabba ett stort antal gasavtal i Tyskland, vilket skulle medföra ett betydande underskott för berörda företag.

58 Av fast rättspraxis framgår att den tolkning som domstolen gör, vid utövandet av sin behörighet enligt artikel 267 FEUF, av en unionsrättslig bestämmelse klargör och preciserar i erforderlig utsträckning innebörden och räckvidden av denna bestämmelse, såsom den ska eller skulle ha tolkats och tillämpats från och med sitt ikraftträdande. Av detta följer att den på detta sätt tolkade bestämmelsen kan och ska tillämpas av domstol på rättsförhållanden som har uppstått och grundats före den dom som meddelas avseende begäran om tolkning, om de omständigheter som gör det möjligt att inför de behöriga domstolarna föra en tvist angående tillämpningen av nämnda bestämmelse i övrigt har uppfyllts (se, bland annat, dom av den 2 februari 1988 i mål 24/86, Blaizot m.fl., REG 1988, s. 379, punkt 27, svensk specialutgåva, volym 9, s. 335, av den 10 januari 2006 i mål C-402/03, Skov och Bilka, REG 2006, s. I-199, punkt 50, av den 18 januari 2007 i mål C-313/05, Brzeziński, REG 2007, s. I-513, punkt 55, och av den 7 juli 2011 i mål C-263/10, Nisipeanu, punkt 32).

59 EU-domstolen kan således endast i undantagsfall, med tillämpning av en i unionens rättsordning ingående allmän rättssäkerhetsprincip, se sig nödsakad att begränsa de berördas möjlighet att åberopa en bestämmelse som den tolkat i syfte att ifrågasätta i god tro etablerade rättsförhållanden. För att en sådan begränsning ska kunna komma i fråga ska två väsentliga kriterier vara uppfyllda, nämligen att de berörda handlat i god tro och att det föreligger en risk för allvarliga störningar (se, bland annat, domarna i de ovannämnda målen Skov och Bilka, punkt 51, och Brzeziński, punkt 56, och dom av den 3 juni 2010 i mål C-2/09, Kalinchev, REU 2010, s. I-4939, punkt 50, och av den 19 juli 2012 i mål C-263/11, Rēdlihs, punkt 59).

60 Vad beträffar risken för allvarliga störningar ska det inledningsvis framhållas att domstolens tolkning av unionsrätten i förevarande dom avser begreppet ”oskäligt villkor” i artikel 3.1 i direktiv 93/13 samt de kriterier som den nationella domstolen kan eller ska tillämpa när den prövar det omtvistade avtalsvillkoret mot bakgrund av bestämmelserna i direktiv 93/13 och med beaktande av bestämmelserna i direktiv 2003/55. Det ankommer på den nationella domstolen att, med beaktande av

dessa kriterier, mot bakgrund av de specifika omständigheterna i det aktuella fallet ta ställning till hur ett visst avtalsvillkor konkret ska kvalificeras (domarna i de ovannämnda målen VB Pénzügyi Lízing, punkt 44, och Invitel, punkt 22).

61 Under dessa omständigheter kan de ekonomiska följderna för gasleverantörsföretag i Tyskland vilka ingått specialkundavtal om leverans av naturgas med konsumenter inte fastställas endast mot bakgrund av EU-domstolens tolkning av unionsrätten i förevarande mål (se, analogt, dom av den 13 mars 2007 i mål C-524/04, Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation, REG 2007, s. I-2107, punkt 131).

62 Följaktligen kan det inte anses vara styrkt att det föreligger risk för allvarliga störningar i den mening som avses i rättspraxis (se punkt 59 ovan) som innebär att det vore motiverat att begränsa domens rättsverkningar i tiden.

63 Eftersom det andra kriterium som avses i punkt 59 ovan inte är uppfyllt, är det inte nödvändigt att pröva kriteriet om de berördas goda tro.

64 Av detta följer att det saknas anledning att begränsa domens rättsverkningar i tiden.

Rättegångskostnader

65 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (första avdelningen) följande:

1) **Artikel 1.2 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal ska tolkas så, att direktivets bestämmelser är tillämpliga på de allmänna avtalsvillkor som införlivats i avtal som ingås mellan en näringsidkare och en konsument, när dessa villkor motsvarar en bestämmelse i nationell lagstiftning som är tillämplig på en annan avtalskategori och när dessa villkor inte omfattas av den nationella lagstiftningen i fråga.**

2) **Artiklarna 3 och 5 i direktiv 93/13, jämförda med artikel 3.3 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/55/EG av den 26 juni 2003 om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas och om upphävande av direktiv 98/30/EG, ska tolkas så, att vid bedömningen av om ett standardvillkor genom vilket gasleverantören förbehåller sig rätten att ändra priset för leverans av gas är förenligt med de krav på god sed, balans i avtalsförhållandet och klarhet och begriplighet som uppställs i nämnda bestämmelser är bland annat följande av avgörande betydelse, nämligen**

   — **frågan huruvida skälen till och riktlinjerna för prisändringen har angetts på ett transparent sätt i avtalet, så att konsumenten har möjlighet att, utifrån klara och begripliga kriterier, förutse eventuella ändringar av priset. Att man inte alls lämnar någon sådan information innan avtalet ingås kan i princip inte kompenseras endast genom att konsumenterna under avtalets giltighetstid upplyses om prisändringen med rimligt varsel och om rätten att säga upp avtalet för det fall att de inte godtar ändringen, och**

   — **frågan huruvida den uppsägningsrätt som konsumenten tillerkänns faktiskt under de givna omständigheterna kan utövas på ett effektivt sätt.**

— **Det ankommer på den nationella domstolen att göra denna bedömning med beaktande av omständigheterna i förevarande fall, vilket innefattar samtliga villkor i de allmänna avtalsvillkoren för konsumentavtal där det omtvistade avtalsvillkoret återfinns.**

Underskrifter